

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

A New York-i Podmaniczky Frigyes

Robert Moses (1888-1981) amerikai közéleti személyiség volt, aki sok évtizedes működése során teljes mértékben átforgatta New York közlekedését és társadalmi földrajzát. Pedig soha nem választották meg politikai tisztségre. A másik furcsaság volt életében, hogy mindenben az automobil primátusát képviselte, de soha életében nem tanult meg vezetni... A képregény képességei az elmúlt évtizedekben egyre bővültek, a műfaj ma már a magas szintű ismeretterjesztésre is alkalmas. Pierre Christin és Olivier Balez köteteiből például az égvilágon minden megtudhatunk a nagy machinátorról, akinek mindenki másnál erősebb és árnyaltabb víziója volt, aki több száz projektet vitt véghez. Életének fordulóit drámai élességgel mutatja be a képregény-köznelvet beszélő, nagy tehetséggel megrajzolt jelenetfüzér.

Moses, aki asszimilált zsidó családból származott és a Yale egyetemen végzett, hatalmas energiákkal érkezett a várospolitikába, de eleinte nem csak pártfogók kellettek neki, hanem tanítómester is. Ezt Mrs. Moskowitz-ban, a Demokrata Párt erős szépasszonyában, a jeles filantrópban találta meg. A könyv szerint tőle tanulta meg azt a képességet, ami nélkül semmire sem jutott volna: a kompromisszumok művészetét.

A borító versóján térképbe sűrítve megtalálható, mi mindent épített Moses. Nagy találmánya a városi ügynökségek bevezetése volt, a legtöbbször irányító pozíciójába ő maga ült be. Így külön politikai felhatalmazás nélkül dönthetett az egyes projektekhez szükséges hitelek felvételéről, kötvények kibocsátásáról. Társadalmi érzékenysége közelített a nullához, a slumok eltörlése a föld színéről számára csak egy mellékes, szükséges feladatnak számított.

Nevéhez összesen több mint száz projekt kapcsolódik, köztük hidak, alagutak, autópályák, játszótérek, strandok, lakótömb-építkezések és két világkiállítás, valamint olyan nevezetes épületek, mint az ENSZ-székház, a Lincoln Center, a Shea Stadion. Érdekes módon uralmának végét nem saját kiöregedése vagy valami lassan kiépülő nagypolitikai ellenerő, hanem Jane Jacobs (1916-

2006), az egyetemet nem végzett, törekeny háziasszony-aktivista és trendfordító urbanista alulról épülő tömegmozgalma jelentette. Ő hiúsította meg a Little Italy-t és a Sohót keresztbe vágó Lower Manhattan Expressway tervét (amelynek áldozatul esett volna a Washington Square Park is). A könyvnek két, sokatmondó mottója van.

„Have no fear of change as such and on the other hand, no liking for it merely for its own sake.” Robert Moses

(Ne féljünk a változástól, mint olyantól, másrészt ne erőltsük azt pusztán a változás kedvéért.)

„Cities have the capability of providing something for every body, only because, and only when, they are created by every body.” Jane Jacobs

(A városok képesek arra, hogy mindenkinek nyújtsanak valamit, hiszen mindenki alkotásai, de csak akkor, ha valóban így van.)

Jane Jacobs nagy New York-i hőstette után Kanadába költözött. Simplicissimus 1991-ben személyesen találkozott vele egy kis társaságban Torontóban. Fogalma sem volt arról, hogy kicsoda, eljövöben mondta el a barátja: „Tudod te hogy ki volt ez a törekeny kis öregasszony? Jane Jacobs!” Még ott, Torontóban rohant a könyvtárba.

Podmaniczkyre visszatérve, ő Moses-hez szinte semmiben nem hasonlít. Tevé-

kenységi ideje a Közmunkatanács fénykorára esett. Persze „bűnrészes” volt a régi Belváros lebontásában – de hát azal mindenki egyetértett...

Am azért jó lenne egy ilyen képregény Podmaniczkyról... Ha már egy rendes életrajzot még nem írtak róla. Meg Baross Gáborról – bár az ő tevékenysége nem Budapesthez kötődött.

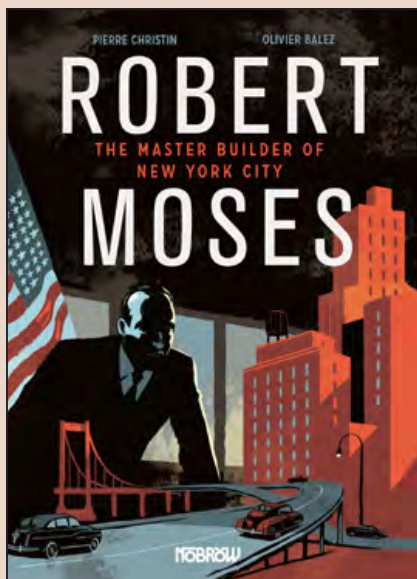
Steindl Imréről is lehetne jó képregényt alkotni, mert sok volt életében a dráma. (Pierre Christin – Olivier Balez: Robert Moses (The Master Builder of New York City, Nobrow, London, 2014, 107 o., EUR 20)

Elképzeltem képregény Steindl Imre életéről

Gyermekként apja Kígyó utcai ékszerészüzletében, ahol elbűvölik a féldrágakövek színei. Gimnázium a pesti főreálban (ma Eötvös Gimnázium, ahová Simplicissimus is járhatott – sőt! e lap főszerkesztője is); valamilyen diákszűny. Pesti és bécsi diákevek, sörözés egy bécsi kocsmában tanárával Friedrich von Schmidtel, aki éppen a bécsi Városházát tervezi. Aztán német- és franciaországi utazások, jegyzetfüzettel egy kastély előtt. Aztán Pesten, a Műegyetem egyik legfiatalabb tanáraként. Első igazán nagy megbízása, a Váci (akkor még Lipót) utcai Új Városháza, amit neoreneszánsz stílusban tervezett meg, ezt rendelték tőle. (Ez volt az első nagy konfliktusa)

Műegyetemi tanítványaival műemlék-felmérő országjárásra indul. A Műemlékek Országos Bizottsága tagjaként. Az eredeti Vajdahunyadvár restaurálásának vezetője – sajnos nem lehetett befejezni. Záporoznak rá a kitüntetések, megkapja a Ferenc József-rend lovagkeresztjét. Aztán jön a nagy Országgház pályázat, 1883. február 1-jei határidővel. Az utolsó estén is még az utolsó simításokat végzi. Bekerül a második fordulóra, egy újságból tudja meg. A műegyetemi ifjúság fátyol felvonulással ünnepli, hogy pályadíjat kapott (negyedmagával).

Végül elnyeri a megbízást. Háromszor is átterveztetik vele az épületet. (Egy-egy oldalpár mutatná az új elemeket, hegyesebb tornyok, plusz egy emelet, a Duna enyhe kanyarodása miatti 5 fokos törés elhagyása, kevesebb, de nagyobb udvar, stb.) A

művezetést is elvállalja, vitatkozás a sok oldalas szerződésben olvasható. Rossz viszony főnökével, *Tisza Lajossal*, az építető bizottság elnökével. *Hauszmann Alajossal* beszélget, panaszolja neki, hogy csengővel hívhatja, ha valamit akar tőle, mint egy cselédet. Egy bizottsági ülésen kimondják, hogy az állandó országház „*pénzügyi tekintetek által ne korlátoztassék*”. Akkor ő változtat: legyen az Országház homlokzata minden homlokzaton kőborítású, ne csak a dunai fronton. Kőmintákat nézeget, dönt. (Mint kiderült, a legtöbb helyre túl puha követ választott, ennek lett következménye a 90 évig tartó cserélgetés. Ezt egy időugrásos oldalpár mutatná be.)

Konfliktusok a társművészetekkel. Mint ha Steindl féltékeny lett volna a többiekre. *Munkácsy* megfesti a Honfoglalást, pontosan olyan méretűre, mint amit Steindl megadott, de mire elkészült, már egy ártvervezés miatt nem fér be... A nagy kivétel *Róth Miksa*, vele mindig egy hullámhosszon van. Steindl nagy napja: 1896. június 8-án a milleniumi ünnepség keretében a korona az elkészült Főlépcsőn a Kupolába érkezik.

Botrány a 88 mesterségszobor körül *Zsolnay Vilmostól* engedély nélkül rendeli meg a szobrokat, köztük a sajátját. Az MTA levelező tagjává választja, nagy hatású székfoglaló beszéde a magyar stílusról, ami nincs, ezért a gótika. Sokasodó kritikák. Steindl idegenkedve egy szecessziós házat nézeget, mondjuk az Iparművészeti Múzeumot.

Túlhajszoaltsága, betegsége, hordszéken járja az épületet, hogy ellenőrizze a készült ségi fokot. Öt héttel a nagy beköltözés előtt meghalt. A temetés. Amikor beköltöztek az Országházba, nagyon negatív kritikák hangzottak el róla.

Az emlékére alakult Steindl Imre céh. Utcanévet kap. Díjé is, de néhány év után elfogy a pénz.

Ma az egész világ a csodájára jár az épületnek.

Töprengés a hiányokról, a Kossuth téri metróállomáson

A Kossuth téri metróállomás peronterében vártam a szerelvényt, amikor egy külföldi házaspár kezdte fényképezni a kutyás szobrot. Látszott, hogy nem értik mi ez, és hogy kerül ide. Mivel nejem ónagsága nem volt velem, szokás szerint megszólítottam őket, és elmondtam, hogy megértem, ha nem értik, mert ezen a szobron van a világ legolvashatatlanabb felirata: sötét alapra vésett, színezetlen betűkkel

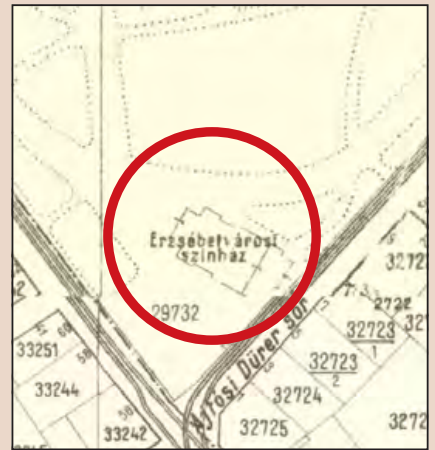
készült. Ráadásul a bot sok éve hiányzik a vak ember kezéből. Miután másodszor is ellopták, a BKV felhagyott a pótlással. A turisták hálálkodtak, én cserébe adtam egy reklám-képeslapot.

Aztán megjött a metróm, de nem hagyott nyugodni a gondolat, hogy milyen ciki, hogy ez a szobor így áll ott sok éve (vagy ahogy a végsőig tönkrement, eleve giccses, Szász Imre-féle, porcelánlapokra festett Dózsa György pannó, a róla elnevezett út nevét viselő metróállomáson...) és az a szomorú gondolat jutott eszembe, miként lehet, hogy a mai világ egy valamiben határozottan hasonlatos a Kádár korra: a kis dolgok, szabályok betartására az állam képtelen, miközben a nagy dolgokra számatlanul van pénz, energia, odafigyelés, propagandagépezet.

Hiszen már nem csak restaurálnak épületeket, hanem a semmiből újjáépítenek. Egy hónapja a Városligeti Színpör újjáépítése került egy kormányhatározatba, november végén, amikor e sorokat írom, azt olvasom, hogy a régi Pénzügyminisztérium épületébe felköltözik egy minisztérium, és azt az eredetinek megfelelő formában kell rekonstruálni. (Pedig mennyivel elegánsabb a mai forma.)

Hogyan viszonyuljunk a Városligeti Színpör újjáépítéséhez?

A Mátyás-templomról szóló nagyszerű BTM kiállításon végig lehet kísérni, hogyan restaurált *Schulek Frigyes* egy olyan középkori formát, ami Buda felszabadításakor elpusztult. Kénytelen volt kitálni, milyen lehetett. Akkoriban a modern műemlékvédelem még nem létezett. Ma már ilyesmi szóba sem jöhetne. Erről jutott eszembe, hogy a Közlekedési Múzeum visszaarchaizálása és a Városligeti Színpör újonnan felmerült visszaépítése egy irányba mutatnak. Talán el szeretnék érni a régiségek kritikus tömegét. A

Szépművészeti Múzeum, a Múcsarnok, a Vajdahunyadvár, az Olof Palme Ház (Régi Múcsarnok), a Közlekedési Múzeum, a Színpör: hat nagy léptékű, nívós régi épület. Egész városrésznyi.

Én a magam részéről a Liget Projekt kapcsán már elvesztettem egy karton pezsgőt. Asztaltársaságunkban négy évvel ezelőtt fogadtam NKJ-vel arra, hogy 2018-ra a Liget Projekt lényegében kész lesz. Nem azért mert helyeseltem a projektet teljes egészében (részeit igen), hanem mert úgy láttam, hogy a jelenlegi politikai felépítmény lényeges eleme az ellentmondást nem tűrő cselekvés.

Nos, két éve a projekt inogni kezdett, elemek jöttek, elemek mentek. Nem volt igazam: nem pusztán két eshetőség volt. Vagy „*így, maradéktalanul*”, megvalósítani a projektet, vagy „*teljes egészében elvész a beígért 150Md Ft*”. Volt már harmadik és negyedik lehetőség is. (Egy ötödik mégse.)

Ahogy Simplicissimus régebben e hasábkon írta: ha szerencsénk lesz, akkor ötven év múlva, mint bátor tette tekintenek majd utódaink a Liget Projectre. Nem jut az Országház sorsára, amelynek köveit egy elszegényedett ország volt kénytelen kilencven éven át cserélgetni... Igaz, 120 év múltán megint úgy emlékszünk rá, mint bátor tette. ●

